

Bádanie – tézy

Mgr. Peter Tóth, PhD.

Prehľad bádania koncom 19. až polovice 20. storočia

- Rozvoj výskumu, angažovanosť amatérskych archeológov
- Uznanie neolitu ako samostatného obdobia, eneolit ako „doba prechodná“
- Napr. L. Niederle, K. Buchtela, A. Stocký, J. L. Píč, J. Böhm, J. Filip, J. Palliardi, I. L. Červinka, J. Neustupný, F. Vildomec, J. Eisner, Š. Janšák

Bádanie v povojnovom období

- Historická analýza prameňov a ich interpretácia
- Rozvoj terénnych aktivít
- Napr. M. Buchvaldek, J. Filip, J. Böhm, E. Neustupný, B. Soudský, I. Pavlů, E. Šimek, F. Kalousek, J. Neustupný, V. Podborský, E. Kazdová, P. Koštuřík, V. Budinský-Krička, J. Pavúk, A. Točík, V. Němejcová-Pavúková, S. Šiška

Bádanie koncom 20. storočia až do súčasnosti

- Spracovanie a vyhodnotenie nálezového fondu
- Tematicky zamerané výskumy, interdisciplinarita, nové technológie
- Napr. J. Turek, P. Krištuf, M. Gojda, M. Dobeš, M. Zápotocký, P. Květina, I. Pavlů, E. Neustupný, J. Pavúk, J. Mellnerová, E. Wiedermann

Časopriestorový model vývoja

- Popisuje rozšírenie archeologických pamiatok v priestore a čase
- do kultúrno-geografickej osi patria pojmy: civilizácia, kultúrny okruh, skupina, podskupina, typ
- do vertikálno-chronologickej osi patria pojmy horizont, subfáza, fáza, stupeň

Kultúra s lineárnou keramikou (5500-4900 BC)

- najstaršia keramika zdobená širokými žliabkami (v podobe oblúkov, obežných vlníc, meandrov)
- v mladšom období sa výzdoba regionálne diferencuje
- na JZ Slovensku sú jednolínové ryté vzory sprevádzané jamkami v tvare notovej hlavičky (neskôr vrypom)
- na územiach ležiacich na západ prevláda pásikový ornament a páska vyplňaná vpichmi (neskôr sa vpichy zhusťujú)

Skupina Méhtelek (5800-5500 BC)

- keramika je vypálená pri nízkej teplote
- keramická hmota je zložená z organickej i anorganickej časti (kamienky, drvené črepy, sušená hlina)

Kultúra s východnou lineárnou keramikou (5500-5200 BC)

- skupiny rozšírené na Východoslovenskej nížine sú zdobené maľovaním (čierny ornament na svetlom povrchu)
- skupiny rozšírené v Košickej kotline sú zdobené rytým lineárnym ornamentom (vlnovky, meander)

Bukovohorská kultúra (5200-4800 BC)

- keramika je kvalitne vypálená
- povrch nádob je zdobený jemne rytými líniami, ktoré bývajú vyplnené bielou, žltou alebo červenou inkrustáciou

- v post-bukovohorskom období prebiehal v severnom Potisí pomerne komplikovaný etnokultúrny vývoj

Lengyelská kultúra (na Morave sa nazýva „moravská maľovaná keramika“, MMK; 4900-4000 BC; v Čechách 4600-3800 BC)

- tenkostenná keramika je maľovaná červenou, žltou a neskôr i bielou farbou
- v najstaršom období rytý ornament chýba
- v stupni Lengyel IB sa začína objavovať jemne rytá výzdoba v tvare špirál a meandrov
- v najmladšom období sa stráca maľovaná a rytá výzdoba
- na samom konci neolitu sa v Čechách prejavuje silná prítomnosť lengyelských komunít (fáza Horní Cetno a Praha-Střešovice)
- v staršom eneolite dochádza k regionalizácii vývoja

Kultúra s vypíchanou keramikou (4900-4500 BC)

- keramika nadobúda hruškovité tvary, v najmladšom období preberá keramické tvary z lengyelskej kultúry
- výzdoba je tvorená viacnásobnými vpichmi usporiadanými do krokvíc

Polgárska kultúra (4700-3600 BC)

- na samotnom začiatku vývoja je keramika ešte maľovaná (skupiny Čičarovce-Csószhalom a Oborín)
- v ďalšom období maľovanie absentuje.
- Charakteristické sú zahrotené výčnelky, ktoré sú umiestnené na okraji alebo na vydutí nádoby.
- V bodrogkeresztúrskej skupine sa objavuje výzdoba brázdovým vpichom
- v záverečnom období (skupina Lažňany-Hunyadihalom) sa rytie už neobjavuje, časté je maľovanie nádob čiernou farbou

Michelsberská kultúra (rozšírená v Čechách, 4200-3800 BC)

- charakteristické sú tulipánové poháre
- hrnce a zásobnice majú pod okrajom románsku lizénu

Keramika s brázdovým vpichom (4000-3600/3500 BC)

- typické sú šálky a džbány s bohatým ornamentom vyhotoveným rytím, brázdovým vpichom a vruborezom v kombinácii s bielou inkrustáciou

Kultúra lievikovitých pohárov (3800-3300 BC)

- charakteristickým tvarom sú lievikovité poháre
- tieto sú na začiatku nezdobené, neskôr sa pripája kolkovaná výzdoba

Badenská kultúra (cca 3600-3100, na Morave a v Čechách cca 3400-3050 BC)

- keramika je zdobená žliabkovanou výzdobou (kanelovanie), ktoré neskôr prechádza do ryhovania
- široká škála keramických nádob, charakteristickým je kvalitný výpal, keramika tmavých tónov, hladená až leštená

Postbadenský vývoj (3100-2800 BC)

- regionalizácia vývoja

Kultúra guľovitých amfor (3200-2800 BC)

- charakteristickým tvarom sú amfory, misy s oblým dnom a šálky
- výzdoba aplikovaná na hrdle a pleciach v podobe kolkov, vpichov a odtlačkov šnúry

Kultúra Makó-Kosihy-Čaka (2800-2300 BC)

- tenkostenná a úžitková keramika mala obvykle matný alebo hladý povrch, niektoré typy nádob boli vyleštené
- v prípade hrubostennej keramiky býva telo nádoby zdrsnené slamovaním
- veľké množstvo typov keramiky, typické sú misky na nôžke s vnútornou výzdobou

Kultúra Nyírség-Zatín (2800-2300 BC)

- v staršom období sa objavuje vruborezová výzdoba s bielou inkrustáciou a slamovanie
- v mladšom období miesto vruborezu nastupujú malé vpichované trojuholníky

Kultúra východoslovenských mohýl (2800-2300 BC)

- výzdoba na keramike sa objavuje najčastejšie na hornej časti amfor (odtlačky šnúry, ryhy, zárezy, jamky)

Kultúra so šnúrovou keramikou (2800-2500 BC)

- vedúcimi typmi keramiky sú poháre, amfory, hrnčeky, misky a džbány
- výzdoba sa sústreďuje na hrdle a podhrdlí v podobe odtlačkov šnúr, rytia, ťahaného vpichu, trojuholníkov

Kultúra Somogyvár-Vinkovci (2500-2300 BC)

- keramika má podobný charakter ako kultúra Makó-Kosihy-Čaka
- objavujú sa iné typy šálok a džbánkov

Kultúra zvoncovitých pohárov (2500-2300 BC)

- v staršom období sa objavujú zdobené zvoncovité poháre
- v mladšom období zvoncovité poháre miznú, objavuje sa sprievodná keramika (misy, hrnce, amfory, zásobnice, džbány)
- poháre majú väčšinou červeno leštený povrch, ktorý je zdobený kolkami a bielou inkrustáciou